

Αθήνα, 10 Ιανουαρίου 2014
Αριθ. Πρωτ. Φ. 1000.2/1132/2014

Προς

- Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης
Υπόψη Προέδρου κ. Ιωάννη Λασκαρίδη
- Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών
Υπόψη Προέδρου Δ.Σ. κας Μαρίας Αντωνιάδου

Αξιότιμες Κυρίες και Κύριοι,

Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει επανειλημμένα τονίσει την ανάγκη προστασίας της προσωπικότητας και της ιδιωτικής ζωής των παιδιών από τα μέσα ενημέρωσης, είτε μέσω δημοσίων παρεμβάσεων του, είτε μέσω επιστολών προς τους αρμόδιους φορείς εποπτείας, όπως το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης και η ΕΣΗΕΑ.

Επικοινωνούμε σήμερα εκ νέου μαζί σας με στόχο να σας ενημερώσουμε για ορισμένους προβληματισμούς μας, ύστερα από πρόσφατα γεγονότα, και να σας διατυπώσουμε συναφείς προτάσεις.

Με αφορμή την υπόθεση της τετράχρονης Μαρίας που βρέθηκε σε καταυλισμό Ρομά στον Τύρναβο και η οποία απασχόλησε εκτενώς τα εγχώρια και διεθνή μέσα, ο Συνήγορος του Πολίτη εξέδωσε στις 24 Οκτωβρίου 2013 Δελτίο Τύπου (www.synigoros.gr/resources/131024dt.pdf), επισημαίνοντας τις σημαντικές αδυναμίες της διοίκησης και των προνοιακών υπηρεσιών που αναδείχθηκαν από αυτή την υπόθεση, αλλά και τις παραβιάσεις δικαιωμάτων ανηλίκων και ενηλίκων Ρομά, που ακολούθησαν τη δημοσιοποίησή της, πολλές από τις οποίες σχετίζονται με τα ΜΜΕ.

Ειδικότερα ως προς το ρόλο των ΜΜΕ τα ζητήματα που απασχολούν την Αρχή είναι κυρίως δύο: 1) **Η κατ' εξακολούθηση και καθ' υπερβολή προβολή** και ο σχολιασμός της εικόνας και στοιχείων της προσωπικής ζωής του ανηλίκου, ακόμα και όταν έχει ανευρεθεί ο ίδιος ή η οικογένειά του και έχει εκλείψει ο λόγος δημοσιοποίησης της εικόνας του. 2) Η αυθαίρετη **γενίκευση αρνητικών σχολίων σε βάρος μιας συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας** (των Ρομά εν προκειμένω), με αφορμή περιστατικό που αφορούσε συγκεκριμένα πρόσωπα, καθώς και η εκτεταμένη αναπαραγωγή, ιδίως από ορισμένα μέσα ενημέρωσης, στερεοτύπων και ρατσιστικών αντιλήψεων.

Ως προς το πρώτο σκέλος, όπως γνωρίζετε η παρουσίαση ανηλίκων θυμάτων ή ευρισκομένων σε δύσκολη κατάσταση με τρόπο ώστε να ταυτοποιούνται, κατ' εξαίρεση επιτρέπεται μόνον εφόσον είναι αναγκαία για την ενημέρωση του κοινού και δεν προκαλεί πόνο ή βλάβη στην προσωπικότητα του ανηλίκου και, σε κάθε περίπτωση, μόνο ύστερα από γραπτή άδεια αυτού που ασκεί τη γονική μέριμνα ή την επιμέλεια (ΠΔ 77/2003 άρ. 10 και ΠΔ 109/2010 άρ. 26).

Το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής ζωής των παιδιών περιορίζεται σε περιπτώσεις αναζήτησης εξαφανισθέντων παιδιών, βάσει ειδικής πρόβλεψης και με συγκεκριμένους όρους στο πλαίσιο του διεθνούς προγράμματος «Amber Alert», καθώς στην περίπτωση αυτή υπερτερεί το δικαίωμα της ανεύρεσης και προστασίας του παιδιού. Ομοίως και σε περιπτώσεις που η εισαγγελική αρχή επιτρέπει την δημοσιοποίηση εικόνας ανηλίκου, με στόχο την ανεύρεσή του ή τον εντοπισμό άλλων προσώπων που ενδεχομένως ενέχονται σε παράνομες πράξεις εις βάρος του. Παράδειγμα κατάχρησης του επιδιωκόμενου στόχου συναντήσαμε πριν λίγους μήνες στην περίπτωση εξαφάνισης 13χρονης από τα Σπάτα. Εξίσου στην περίπτωση της τετράχρονης Μαρίας η χρήση των φωτογραφιών και άλλων συναφών εικόνων και βίντεο επαναλήφθηκε κατά κόρον και έγινε αντικείμενο αυθαίρετων γενικεύσεων και αναλύσεων για λόγους εντυπωσιασμού και αύξησης θεαματικότητας, συνεχίστηκε δε και μετά τον εντοπισμό των πραγματικών γονέων της.

Αναφορικά με τη στάθμιση του περιορισμού του ατομικού δικαιώματος, παραθέτουμε ενδεικτικά σκέλος του σκεπτικού της Απόφασης Αρείου Πάγου 543/2009 που αφορά τηλεοπτική προβολή ανηλίκου: «...οι νομίμως επιβαλλόμενοι περιορισμοί των ατομικών δικαιωμάτων πρέπει να πληρούν τα ακόλουθα τρία κριτήρια, πρέπει δηλαδή να είναι α) κατάλληλοι, ήτοι πρόσφοροι για την πραγμάτωση του επιδιωκόμενου σκοπού, β) αναγκαίοι, ήτοι να συνιστούν μέτρο το οποίο, σε σχέση με άλλα δυνάμενα να ληφθούν μέτρα, επάγεται τον ελάχιστο δυνατό περιορισμό για τον ιδιώτη ή το κοινό, και τέλος γ) εν στενή έννοια αναλογικοί, να τελούν δηλαδή σε εύλογη σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό, ώστε η αναμενόμενη ωφέλεια να μην υπολείπεται της βλάβης που προκαλούν (Ολ.ΑΠ 43/2005)».

Στο ίδιο πνεύμα κινείται και η Οδηγία του ΕΣΡ υπ. αρ. 2/7.10.2010, σύμφωνα με την οποία η τήρηση του σεβασμού στο δικαίωμα της προσωπικότητας και στις μερικότερες εκδηλώσεις του «δεν δικαιολογεί παρεκκλίσεις χάριν οποιουδήποτε σκοπού γενικότερου συμφέροντος». Σύμφωνα επίσης με την Οδηγία του ΕΣΡ υπ. αρ. 2/2003: «Δεν επιτρέπεται η συνεχής και επαναλαμβανόμενη μετάδοση οποιουδήποτε θέματος όταν η διάρκεια μετάδοσής του υπερβαίνει το απαιτούμενο από τις περιστάσεις μέτρο για την επαρκή ενημέρωση του τηλεοπτικού κοινού και τείνει να αποτελέσει προφανή εκμετάλλευση αυτού». Τα κριτήρια στάθμισης της αναλογικότητας και προσφορότητας παρατίθενται επίσης αναλυτικά σε αποφάσεις (όπως η Απόφαση 63/2010) και κείμενα¹ της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα με αναφορές σε σχετικές αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Εν κατακλείδι πιστεύουμε ότι σε περιπτώσεις όπως οι προαναφερθείσες, τα μέσα θα πρέπει να απέχουν από την αναδημοσίευση περαιτέρω φωτογραφιών, βίντεο κλπ και από την αναζήτηση νεότερων στοιχείων για την προσωπική ζωή του παιδιού, μέσω συνεντεύξεων, αναλύσεων ή ρεπορτάζ. Πιστεύουμε επίσης ότι οι όποιες αναφορές θα πρέπει να περιορίζονται στην εξυπηρέτηση του παραπάνω σκοπού και να μην επαναλαμβάνονται σε άνευ μέτρου διάρκεια.

Επίσης θεωρούμε ότι όταν οι λόγοι της δημοσιοποίησης εκλείπουν, δηλαδή το παιδί ή/και τα πρόσωπα που αναζητούνται έχουν εντοπιστεί, **παύει να υφίσταται ο περιορισμός του δικαιώματος και ισχύει η υποχρέωση σεβασμού της ιδιωτικής ζωής και των προσωπικών δεδομένων του παιδιού**. Η μετάδοση λοιπόν περαιτέρω εικόνων και περιγραφών πρέπει να διακόπτεται απολύτως.

Ως προς το δεύτερο σκέλος, όπως επίσης γνωρίζετε, σύμφωνα με την οικεία νομοθεσία (ΠΔ 77/2003 άρ. 4): «Δεν επιτρέπεται η παρουσίαση προσώπων με τρόπο που μπορεί να ενθαρρύνει τις δυσμενείς διακρίσεις βάσει της φυλής ή της εθνότητας». Επίσης «Δεν επιτρέπεται η προβολή μειωτικών, ρατσιστικών, ξενοφοβικών ή σεξιστικών μηνυμάτων και χαρακτηρισμών καθώς και μισαλλόδοξων θέσεων και γενικά δεν πρέπει να θίγονται εθνοτικές και θρησκευτικές μειονότητες και άλλες ευάλωτες ή ανίσχυρες πληθυσμιακές ομάδες». Αλλά και ένα πλέγμα άλλων διατάξεων του Κώδικα Δεοντολογίας προστατεύουν τόσο τον

¹ http://www.dpa.gr/portal/page?_pageid=33,23093&_dad=portal&_schema=PORTAL

τηλεθεατή, όσο και τον φερόμενο ως δράστη από τους κινδύνους της υποκειμενικότητας και της υπερβολής έκθεσης σε άκριτες ειδήσεις: Όπως ορίζουν τα άρ. 14 και 15, τα δελτία ειδήσεων πρέπει να συντάσσονται με ακρίβεια, αντικειμενικότητα και τη μεγαλύτερη δυνατή πολυμέρεια, υποχρέωση που κατισχύει κάθε, έστω και έμμεσης, επιχειρηματικής και οικονομικής εν γένει επιδίωξης του ραδιοφωνικού ή του τηλεοπτικού σταθμού. Ειδήσεις και σχόλια, κρίσεις ή απόψεις πρέπει να διακρίνονται με τρόπο σαφή, ενώ υποθέσεις ή πιθανολογήσεις δεν παρουσιάζονται ως γεγονότα.

Σύμφωνα δε με το άρ. 11 πρέπει να τηρείται το τεκμήριο της αθωότητας προ της καταδίκης, ενώ ο φερόμενος ως δράστης δεν πρέπει να αναφέρεται με απαξιωτικούς για το πρόσωπό του χαρακτηρισμούς, ούτε γίνεται αναφορά σε αυτόν με μοναδικό προσδιορισμό την εθνοτική του καταγωγή ή το θρήσκευμά του. Τέλος, κατά το άρ. 13 παρ. 3 η δημοσιογραφική έρευνα δεν πρέπει να υποκαθιστά τις αστυνομικές και ανακριτικές αρχές (βλ. και σχετική υπόδειξη ΕΣΡ αρ. 4/12.12.2008, Γνωμοδότηση ΑΠΔΠΧ αρ. 83/2002). Σχετικούς με τους παραπάνω περιορισμούς επιβάλλουν και διατάξεις του Κώδικα Δεοντολογίας της ΕΣΗΕΑ (άρ. 2).

Στην υπό εξέταση περίπτωση, πολλά ραδιοτηλεοπτικά μέσα, καθώς και μερίδα του τύπου, αφενός προχώρησαν σε αφορισμούς και γενικευμένες κατηγορίες και χαρακτηρισμούς εναντίον μιας φυλετικής ομάδας, αφετέρου διατύπωσαν συμπεράσματα και απένειμαν καταδίκες, προτού διερευνηθεί και διαλευκανθεί το ζήτημα από τις αρμόδιες προς τούτο πολιτειακές αρχές. Είναι γνωστό ότι ένας εύκολος τρόπος αύξησης της τηλεθέας είναι η στόχευση στο συγκινησιακό πεδίο. Τα ΜΜΕ παρουσιάζουν αποσπασματικές ή στιγμιαίες ιστορίες, στις οποίες δεν ακολουθεί κάποια συνέχεια ή πολύπλευρη ανάλυση. Ωστόσο, τα στερεότυπα και τα φοβικά σύνδρομα διαχέονται, παγιώνονται και οδηγούν περαιτέρω σ' έναν φαύλο κύκλο μισαλλοδοξίας και αδυναμίας σεβασμού του διαφορετικού.

Κατόπιν των παραπάνω παρακαλούμε για την παρέμβασή σας σχετικά με τα ζητήματα που προεκτέθηκαν. Ειδικότερα προτείνουμε:

- α) Την έκδοση οδηγιών σχετικά αφενός με τη χρήση της εικόνας και των προσωπικών στοιχείων των παιδιών σε περιπτώσεις όπως οι προαναφερθείσες, αφετέρου με τον τρόπο παρουσίασης προσώπων και γεγονότων, ώστε να μην ενθαρρύνεται ο ρατσισμός, η ξενοφοβία και η μισαλλοδοξία.
- β) Την εγρήγορση των φορέων εποπτείας ως προς τον εντοπισμό και έλεγχο παρόμοιων περιστατικών αντιδεοντολογικού χειρισμού από τα ΜΜΕ
- γ) Την οργάνωση σεμιναρίων επιμόρφωσης και ευαισθητοποίησης των δημοσιογράφων που ασχολούνται με το κοινωνικό και δικαστικό ρεπορτάζ, σχετικά με τη δεοντολογία και τον ενδεδειγμένο χειρισμό υποθέσεων, στις οποίες εμπλέκονται ανήλικοι. Στην εκπαίδευση αυτή ο Συνήγορος του Πολίτη είναι διατεθειμένος να συνδράμει με τη γνώση και την εμπειρία του στο πεδίο της προάσπισης και προαγωγής των δικαιωμάτων του παιδιού.

Ελπίζοντας στη θετική απόκρισή σας, παραμένουμε στη διάθεσή σας για ενδεχόμενες διευκρινίσεις και περαιτέρω συνεργασία, τόσο εγώ όσο και ο αρμόδιος Βοηθός Συνήγορος για τα Δικαιώματα του Παιδιού κος Γιώργος Μόσχος.

Με εκτίμηση,

Καλλιόπη Σπανού
Συνήγορος του Πολίτη

Κοινοποίηση:

Γενικό Γραμματέα Ενημέρωσης και Επικοινωνίας, κο Ανδρέα Κατσανιώτη
Γενικό Γραμματέα Μέσων Ενημέρωσης, κο Ιωάννη Παναγιωτοπούλο